

महाराष्ट्र राज्यातील न्यायसहायक विज्ञान संस्था (मुंबई, नागपूर व औरंगाबाद) मधील बी. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदवी प्राप्त विद्यार्थ्यांना रु.१०,०००/- इतके व पदव्युत्तर एम.एस्सी (फॉरेन्सिकसायन्स) विद्यार्थ्यां करीता रु.१५,०००/- दरमहा इतके विद्यावेतन देऊन न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालयाच्या अधिनस्त विविध प्रयोगशाळेमध्ये इंटर्न म्हणून घेण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
गृह विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: एफएसएल-०४२१/प्र.क्र.८८/पोल-४
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२,
दिनांक:-२२ डिसेंबर, २०२१

- संदर्भ:- १) संचालक, न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे कार्यालयाचे पत्र क्र.मुं/का/२२९७-९७/२०२१, दि.०४.०५.२०२१,
२) संचालक, न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे कार्यालयाचे पत्र क्र.मुं/का/३५४०-३५४१/२०२१, दि.१३.०७.२०२१.

प्रस्तावना:-

राज्यातन्याय सहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालयाच्या एकूण ८ प्रादेशिक न्याय सहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा व ५ लघु न्याय सहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा कार्यरत आहेत. या कार्यशाळांमध्ये प्रलंबित असलेली विविध शाखांतील प्रकरणे तत्परतेने निकाली काढण्यासाठी पुरेसे मनुष्यबळ उपलब्ध नाही, अशी एक बाजू आहे. तर दुसरी बाजू अशी आहे की, उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाच्या अधिनस्त मुंबई, औरंगाबाद व नागपूर येथे शासकीय न्यायसहायक विज्ञान संस्था कार्यरत आहेत. सदर संस्थांमध्ये बी.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) व एम.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) अभ्यासक्रम शिकविले जातात. तथापि, या पदवी तसेच पदव्युत्तर शिक्षणानंतर विद्यार्थ्यांना रोजगाराच्या संधी मात्र पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध होत नाहीत.

तेहा या दोन बाजू विचारात घेता, न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालयामध्ये जर शासकीय न्यायसहायक विज्ञानसंस्थेमधील पदवी तसेच पदव्युत्तर उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना इंटर्नशीपवर नियुक्त केल्यास त्या विद्यार्थ्यांना रोजगाराची संधी उपलब्ध होईल तसेच वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालयास देखील अतिरीक्त मनुष्यबळ उपलब्ध होऊ शकेल, अशी संकल्पना आहे. या संकल्पनेवर उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग, गृह विभाग तसेच न्याय सहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालय आणि न्याय सहायक विज्ञान संस्था यांचे समवेत शासन स्तरावर विचारविमर्श करण्यात आला आहे. त्यानुसार शासकीय न्यायसहायक विज्ञान संस्थांमधून बी.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) व एम.एस्सी. (फॉरेन्सिक सायन्स) पदव्युत्तर पदवी प्राप्त विद्यार्थ्यांना न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळांमध्ये इंटर्नशीपवर नियुक्ती देण्याबाबतचा प्रस्ताव विचाराधीन आहे.

२. त्यानुसार शासन निर्णय निर्गमित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

महाराष्ट्र राज्यातील न्यायसहायक विज्ञान संस्था (मुंबई, नागपूर व औरंगाबाद) मधील बी. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदवी प्राप्त विद्यार्थ्यांना रु.१०,०००/- इतके व पदव्युत्तर एम.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) विद्यार्थ्यांना रु.१५,०००/- दरमहा इतके विद्यावेतन देऊन दरवर्षी एकूण १५० विद्यार्थ्यांना राज्यातील ८ प्रादेशिक व ५ लघुप्रादेशिक न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळांमध्ये एका वर्षासाठी इंटर्नशिपवर नियुक्ती देण्याच्या योजनेस शासन मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सदरची मान्यता खालील अटीच्याअधीनराहूननिर्गमित करण्यात येतआहे.

- I. राज्यातील ३ न्यायसहायक विज्ञान संस्थेतील पदवी बी.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) ची एकूण प्रवेश क्षमता १५० असून, पदव्युत्तर एम.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) ची एकूण प्रवेश क्षमता ६० आहे. त्यामुळे सदर इंटर्नशिपकरीता नियुक्ती करण्यात येणाऱ्या १५० विद्यार्थ्यांमध्ये पदवी (बी.एस्सी) व पदव्युत्तर एम.एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) विद्यार्थ्यांचा समावेश करण्यात यावा. इंटर्नशिपचा लाभ विद्यार्थ्यांना पदवी अथवा पदव्युत्तर पदवी नंतर एकदाच घेता येईल. ज्याचा कालावधी एक वर्षांचा असेल.
- II. या इंटर्नशीपसाठी राज्यातील ३ न्यायसहायक विज्ञान संस्थेकडून पदवी (बी.एस्सी) व पदव्युत्तर (एमएस्सी) फॉरेन्सिक सायन्स विद्यार्थ्यांची शिफारस करण्यात येईल.
- III. इंटर्नशिप कालावधीत विद्यार्थ्यांना देण्यात येणारे विद्यावेतन पदवी (बी.एस्सी) फॉरेन्सिक सायन्स विद्यार्थ्यांकरीता रु.१०,०००/- दरमहा व पदव्युत्तर (एमएस्सी) फॉरेन्सिक सायन्स विद्यार्थ्यांकरीता रु.१५,०००/- दरमहा एवढे असेल.
- IV. भविष्यात अभ्यासक्रमात सुधारणा, विद्यार्थी प्रवेश क्षमतेत सुधारणा, नवीन न्यायसहायक विज्ञान संस्था सुरु करणे अथवा नवीन न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा सुरु करणे इ. बाबींचा विचार करता, सदर योजनेचा दर ३ वर्षांनी आढावा घेण्यात येईल. त्यामध्ये इंटर्नशिपची विद्यार्थी संख्या विद्यावेतन इ. बाबींमध्ये सुधारणा/वाढ करण्याचा विचार करता येईल.
- V. सदर इंटर्नशिप सुरु होण्याच्या वर्षी जे विद्यार्थी उत्तीर्ण होतील त्यांचीच इंटर्नशिपकरीता नियुक्ती करण्यात यावी. तथापि, १५० विद्यार्थी उपलब्ध न झाल्यास मागील वर्षातील पदवी किंवा पदव्युत्तर पदवी अभ्यासक्रम उत्तीर्ण झालेल्या व इंटर्नशिपकरीता इच्छुकता दर्शविलेल्या विद्यार्थ्यांची गुणवत्तेवर नियुक्ती करण्यात यावी.
- VI. यशस्वीरित्या इंटर्नशिप पूर्ण करण्यात येणाऱ्या विद्यार्थ्यांना न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालयाकडून प्रमाणपत्र देण्यात यावे.
- VII. सदर इंटर्नशीप म्हणजे कायमस्वरूपी नियुक्ती नाही, असे इंटर्नशिपकरीता प्रवेश देताना संचालनालयाने उमेदवारांबरोबर करण्यात येणाऱ्या बंधपत्रात स्पष्टपणे नमूद करण्यात यावे.
- VIII. उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाच्या अधिनस्त मुंबई, औरंगाबाद व नागपूर येथील शासकीय न्यायसहायक विज्ञान संस्थामधून बी. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदवी व एमएस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदव्युत्तर पदवी प्राप्त विद्यार्थ्यांना न्यायसहायक

वैज्ञानिक प्रयोगशाळामध्ये इंटर्नशिप उपलब्ध करून देण्याबाबतची कार्यपद्धती सोबत जोडलेल्या परिशिष्ट “अ”प्रमाणे राहील.

३. सदरचा खर्च गृह विभाग, “मागणी क्र.बी-१, २०५५ पोलीस, ११६ न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा, (२०५५०३१९), १३-कार्यालयीन खर्च”या लेखाशिर्षाखाली मंजूर असलेल्या अनुदानातून करण्यात यावा.

४. सदरचाशासन निर्णय मा. मंत्रिमंडळाच्या दि.०८.१२.२०२१ रोजीच्या बैठकीत मिळालेल्या मान्यतेस अनुसरून तसेच, वित्त विभागाच्या अनौपचारीक संदर्भ क्र.६१७/२०२१/व्यय-७, दि.०७.१०.२०२१ अन्वयेप्राप्त सहमतीस अनुलक्षून आणि उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाच्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

५. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.inया संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्रमांक २०२११२२२१५२९३८८४२९ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(शिरीष मोहोड)
उपसचिव, गृहविभाग

प्रती,

१. मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
२. मा.मंत्री(गृह) यांचेखाजगीसचिव,मंत्रालय,मुंबई.
३. मा.मंत्री(उच्च व तंत्रशिक्षण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय,मुंबई
४. मा.राज्यमंत्री(गृह)(शहरे/ग्रामीण)यांचेखाजगी सचिव, मंत्रालय,मुंबई
५. मा.राज्यमंत्री(उच्च व तंत्रशिक्षण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय,मुंबई
६. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
७. अपर मुख्य सचिव(गृह) यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई
८. अपर मुख्य सचिव (सेवा), यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
९. अपर मुख्य सचिव (वित्त) यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १०.प्रधान सचिव (उच्च व तंत्रशिक्षण) यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक,मंत्रालय,मुंबई.
- ११.महासंचालक (न्यायिक व तांत्रिक), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- १२.प्रधान सचिव (विशेष) यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, गृह विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १३.महालेखापाल-१/२ (लेखापरीक्षा), महाराष्ट्रमुंबई/नागपूर
- १४.संचालक, न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
- १५.संचालक, लेखावकोषागारे, मुंबई,
- १६.अधिदानवलेखाअधिकारी, मुंबई
- १७.निवासीलेखापरीक्षाअधिकारी, मुंबई
- १८.सर्वजिल्हाकोषागारअधिकारी
- १९.सह सचिव(वित्तविभाग/व्यय-७),यांचे स्वीय सहायक,मंत्रालय, मुंबई
- २०.निवडनस्ती /पोल-४

उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाच्या अधिनस्त मुंबई, औरंगाबाद व नागपूर येथील शासकीय न्यायसहायक विज्ञान संस्थामधून बी. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदवी व एम. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदव्युत्तर पदवी प्राप्त विद्यार्थ्यांना न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळामध्ये इंटर्नशिपवर नियुक्ती देण्याबाबतची कार्यपद्धती.

कार्यपद्धती :-

मुंबई, औरंगाबाद व नागपूर येथील शासकीय न्यायसहायक विज्ञान संस्थामधून बी. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदवी व एम. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदव्युत्तर पदवीप्राप्त १५० विद्यार्थ्यांना इंटर्नशिपवर नियुक्ती देण्याबाबतची कार्यपद्धती पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे :-

अ) आवश्यक बाबी:-

- १) शासकीय न्यायसहायक विज्ञान संस्थामधून उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांना इंटर्नशिपसाठी संचालक, न्यायसहायक विज्ञान संस्था (मुंबई/नागपूर/औरंगाबाद) यांची शिफारस असणे आवश्यक असेल.
- २) इंटर्नशिपसाठी संस्थेने शिफारस केलेल्या विद्यार्थ्यांना इंटर्नशिपवर नियुक्ती करण्याकामी महासंचालक (न्यायिक व तांत्रिक), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचा निर्णय अंतिम राहील व सदर कालावधीत असे सर्व विद्यार्थी त्यांचे नियंत्रणाखाली राहतील.
- ३) विद्यार्थ्यांनी इंटर्नशिपच्या कालावधीमध्ये नेमून दिलेल्या प्रयोगशाळा व त्यामधील संबंधित विभागात कार्यालयीन वेळेत पुर्ण वेळ उपस्थित असणे बंधनकारक राहील. तसेच, इंटर्नशिपच्या कालावधीमध्ये गैरवर्तन किंवा गोपनीयतेचा भंग झाल्यास सदर विद्यार्थाला अपात्र ठरविण्यात येवून प्रचलित शासन नियमानुसार त्यांचेवर कायदेशीर कारवाई करण्यात येईल.
- ४) विभाग/कार्यालय प्रमुखांनी आदेश दिल्याप्रमाणे घटनास्थळाला (Crime Scene) वरीष्ठांसाबेत भेट देणे विद्यार्थ्यांवर बंधनकारक राहील.
- ५) इंटर्नशिपच्या कालावधीमध्ये विद्यार्थांकडे महाविद्यालयाचे फोटो असलेले ओळखपत्र सोबत असणे बंधनकारक राहील.
- ६) विद्यार्थ्यांच्या नियमित उपस्थितीशिवाय विद्यावेतन अदा करण्यात येणार नाही.

७) विद्यार्थ्यांना वर्षातून एकूण ८ दिवस नैमित्तिक रजा अनुज्ञेय असेल व कार्यालय प्रमुखाच्या

पूर्वपरवानगीशिवाय सदर रजा घेता येणार नाही.

८) न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळेमध्ये इंटर्नशिप करीता निवड झाल्यानंतर विद्यार्थ्यांने १०० रु.स्टॅम्प पेपरवर करारनामा करून देणे आवश्यक राहील.

९) प्रयोगशाळेत प्रतिवेदीत होणा-या मेडीको-लीगल प्रकरणांमध्ये गोपनियता ठेवणे आवश्यक असून गोपनियतेचा भंग होणार नाही याची काळजी विद्यार्थ्यांने घेणे बंधनकारक राहील, तसा स्पष्ट उल्लेख करारनाम्यामध्ये करण्यात यावी.

१०) गोपनियतेचा भंग झाल्यास सदर विद्यार्थ्यांना त्वरीत काढून टाकण्याची कार्यवाही संचालक स्तरावर करण्यात येईल. तसेच, त्यांचेवर नियमानुसार कायदेशीर कार्यवाही करण्यात येईल.

११) सदर इंटर्नशिपचा कालावधी हा एक वर्षाचा असेल.

१२) इंटर्नशिपवर नियुक्त केलेल्या विद्यार्थ्यांची ही नियुक्ती केवळ १ वर्षांची तात्पूरती नियुक्ती असून त्यांना कायमस्वरूपी नियुक्तीचा कोणताही अधिकार प्राप्त होणार नाही, अशी अट त्यांच्याबरोबर करण्यात येणाऱ्या करारनाम्यामध्ये स्पष्टपणे अंतर्भूत करावी.

२. ईंटर्नशिप कालावधी दरम्यान करावयाच्या कामाचे स्वरूप :-

ईंटर्नशिप साठी निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांना न्यायसहायक वैज्ञानिक प्रयोगशाळांमध्ये वैज्ञानिक सहायक (गट -क) व वैज्ञानिक सहायक (सायबर गुन्हे व तासी) (गट-क) या पदासाठी खालील नमूद केलेली कर्तव्ये व जबाबदा-या पार पाडणे आवश्यक राहील:-

१) वैज्ञानिक सहायक :-

१) अधिका-यांना त्यांच्या विश्लेषणाच्या कामात सर्वतोपरी सहाय्य करणे.

२) रासायनिक विश्लेषणासाठी लागणारी प्रक्रिया द्रावणे अधिका-यांच्या मार्गदर्शनाखाली तयार करणे.

३) प्रकरणासंबंधीच्या विश्लेषणाची पूर्वतयारी करणे.

४) विश्लेषणासंबंधीच्या प्रक्रियानंतरच्या निरिक्षणाच्या नोंदी नोंदवण्यांमध्ये व विहित नमूना फार्मवर अधिका-यांच्या मार्गदर्शनानुसार करून घेणे.

५) प्रकरणांसंबंधीचा पत्रव्यवहार व इतर पूरक माहितीसाठी अधिका-यांना सहाय्य करणे.

- ६) विभागाच्या स्विकृती विभागामध्ये प्रकरणे दाखल करून घेण्याच्या प्रक्रिया विभाग प्रमुखांच्या नियंत्रणाखाली व्यवस्थित पार पाडणे.
- ७) अधिका-यांना विभागातील रसायने, काचसामान, प्रयोगशाळा साहित्य, उपकरणे, ग्रंथालय, पुस्तके यांच्या पडताळणीसाठी ध्यावयाच्या नोंदीसाठी सहाय्य करणे.
- ८) विश्लेषित मुद्देमालाच्या परत करावयाच्या प्रक्रियेसाठी सहाय्य करणे.
- २) वैज्ञानिक सहायक (सायबर गुन्हे व तासी) :-
- १) अधिका-यांना संगणकीय विश्लेषणात मदत करणे.
 - २) विश्लेषणाची पूर्व तयारी करणे.
 - ३) विश्लेषणानंतरच्या नोंदी रजिस्टर व नेहमीच्या नमून्यांमध्ये पर्यवेक्षीय अधिका-यांच्या मार्गदर्शनाखाली करणे.
 - ४) अधिका-यांना प्रकरणांशी संबंधित पत्रव्यवहार करण्यासाठी मदत करणे.
 - ५) विभागात दाखल होणारी प्रकरणे विभाग प्रमुखांच्या मार्गदर्शनाखाली स्विकारणे.
 - ६) अधिका-यांना उपकरणांची उपसाधने आणि विभागातील पुस्तके याची नोंद करणे कामी मदत करणे.
 - ७) मुद्देमाल परत करण्यासाठी योग्य ती मदत करणे.

३. ईंटर्नशिप कालावधीतील विद्यावेतन :-

न्यायसहायक वैज्ञानिक संस्थेमधून बी. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदवी व एम. एस्सी (फॉरेन्सिक सायन्स) पदव्युत्तर पदवी उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना एका वर्षाच्या ईंटर्नशिप कालावधीत प्रतिमाह अनुक्रमे प्रत्येकी रु.१०,०००/- व रु.१५,०००/- इतके विद्यावेतन अनुज्ञेय राहील.
